

قبیله بنی‌شیبیان یکی از قبایل عرب‌زبانی بود که پس از فتح ایران از سوی مسلمین به نواحی جنوبی کشور مهاجرت کردند و اختلاف‌نظر محققین در مورد نژاد اصلی آنان به نتیجه نرسیده است.

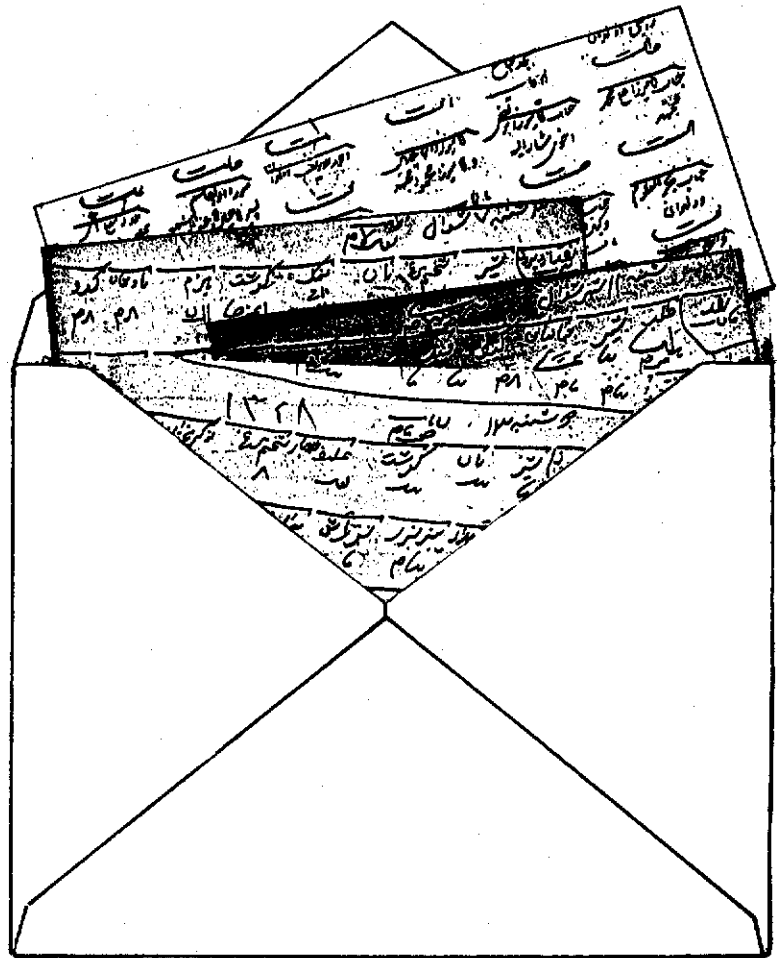
به نظر برخی، افراد این قبیله عرب‌نژاد و به باور بعضی دیگر افراد این قبیله در اصل، از خاندان شیبیان، از نجیب‌پارتی بودند که به سبب شجاعت و شهامت، در دوره اشکانی، به مرزداری نواحی غربی ایران گماشته شدند و بر اثر مرور زمان، به عربی سخن گفتند و از خو و خصلت اعراب تاثیر گرفتند.

به هر روی اینان پس از مهاجرت به جنوب ایران برای سده‌های متمادی در فارس زیستند تا اینکه نیای بزرگ خاندان شیبیانی (که در این نوشته مورد بحث ما هستند) در زمان سلطنت شاه‌سلیمان صفوی از فارس به کاشان هجرت نمود. شرح حال و نسب‌نامه افراد شاخه‌های گوناگون خاندان شیبیانی کاشان با تلاش فراوان از سوی مرحوم رحمت‌الله شیبیانی به چاپ رسیده که مندرجات آن نشانگر درخشش و وابستگی و پیوستگان به این خاندان، در زمینه‌های مختلف علمی، هنری و اداری است.

مرحوم رحمت‌الله شیبیانی (۱۲۸۰-۱۳۷۰ش) در آلمان کشاورزی آموخت و سالیان دراز در مشاغل گوناگون برای رشد و شکوفایی کشاورزی ایران تلاش نمود و چنانکه پیشتر اشاره کردیم پیرانه سر به تدوین نسب‌نامه خاندان شیبیانی پرداخت لیکن پیش از چاپ کتاب خود درگذشت.

شادروان شیبیانی در واپسین روزهای حیات، خانواده خود را به انجام این مهم سفارش کرد دغدغه دیگری که وی داشت نگرانی از سرنوشت اسناد خانوادگی خود بود، یکی از دوستان وی «آقای فرامرز طالبی» خاطر آن مرحوم را با این وعده آسوده ساخت که مکانی شایسته برای نگهداری اسناد خواهد یافت. این وعده، سرانجام، در تاریخ نهم مرداد ۱۳۷۲ تحقق یافت و اسناد خانوادگی مرحوم شیبیانی به سازمان اسناد ملی ایران سپرده شد که وظیفه نگهداری، طبقه‌بندی و پدید آوردن امکان

هداگر اسناد

ماهانه شصت تومان بوده است. همچنین مجموعه‌ای مشتمل بر اسناد ادارهٔ نمک کرمان در اسناد اهدایی هست که میزان عایدی این اداره از شهرهای مختلف ولایت را مشخص می‌کند و از مندرجات آن می‌توان مقدار مخارج لازم برای تشکیل یک ادارهٔ جدید در سال ۱۳۲۸ق. را به دست آورد.

اسناد شخصی اعتبارالملک نیز واجد ارزش است. او در دفترچه‌ای، صورت مخارج سفر خود به خراسان در سال ۱۳۱۴ق. را نوشته و صورت مخارج او در سال ۱۳۲۸ق. در دفترچه‌ای دیگر نوشته شده است. ارقام مخارج در این دفترچه‌ها به خط سیاق است و پژوهشگران علاقمند به استفاده از این اسناد می‌بایست به این خط آشنا باشند.

در بخش انتهایی دفترچه‌های دیگر، اعتبارالملک قرار داد استخدامی خدمهٔ خانوادهٔ خود و میزان مواجب آنها را نوشته است و از بخشی از مندرجات آن برمی‌آید که در سال ۱۳۳۰ق. مواجب یک دایه ۲ تومان به علاوه چادرنماز سالانه بوده است و در سال ۱۳۳۱ق. به هنگام استخدام زبیدهٔ برغانی برای شیر دادن بدرالزمان، قرار گذاشته‌اند که ماهانه ۱۵ قران (۱۵ هزار) و سالی دو دست رخت نوبه وی بدهند و این جمله به ثبت قرارداد افزوده شده که «چون باید لباس بیوشد و برهنه نمی‌گردد، هرگاه بگوید لباس به من ندادند البته دروغ گفته است».

غرض ما تنها اشاره به مضامین بخشی از اسناد اهدایی خاندان شیبانی بود و تأکید بر اینکه بررسی این اسناد در تحقیقات تاریخ اجتماعی و تاریخی محلی کرمان می‌تواند سودمند باشد. در پایان ضمن سپاس از سرکار خانم فریدهٔ شیبانی دختر مرحوم رحمت‌الله شیبانی که اسناد پدر بزرگوار خود را به سازمان اهدا نموده‌اند، به روان آن شادروان که دهها سال با کمال دقت از این اسناد نگهداری نمودند، درود می‌فرستیم.

مدیریت پژوهش، انتشارات و آموزش

پانویسها

۱. بنگرید به: رحمت‌الله شیبانی، خاندان شیبانی (کاشان)، به اهتمام فرامرز طالبی (تهران: مرکز نشر سپهر، ۱۳۷۱)، ص ۶۴

او هم افلاس‌نامه داشت که بریشانم. کار به شنبه رجوع و قرار داده شد ماهی پنجهزار بدهد تا حساب او پاک شود. ماه اول را هم نقد داد، چیزی از طرفین نگرفتند.»

بخش بزرگی از اسناد اداری اعتبارالملک شیبانی، مربوط به دوران خدمت او در منصب پیشکاری مالیهٔ کرمان در سال‌های ۱۳۲۸ تا ۱۳۳۰ق. و پیامدهای آن است و از جمله اسناد مهم این بخش، مجموعهٔ نام مستمری‌بگیران کرمان در سال ۱۳۲۸ق. است که ارقام مستمری آنان به خط سیاق نوشته شده و نام مشاهیری چون ناظم‌الاسلام و افضل‌الملک در آن دیده می‌شود.

دسته‌چک‌های مربوط به بانک شاهنشاهی ایران و تجارتخانه سروشیان کرمان نیز جزو اسناد مالی اعتبارالملک است.

مجموعهٔ اسناد مالیهٔ کرمان موجود در اسناد اهدایی خاندان شیبانی، افزون بر اینکه به گاه بررسی و نگارش تاریخ محلی کرمان به‌کار می‌آیند واجد نکات ویژهٔ تاریخی هستند که در اسناد دیگر، کمتر به آن برخورد خواهیم کرد. مثلاً از مندرجات یکی از آن اسناد چنین برمی‌آید که میزان حقوق ماهانهٔ پیشکار مالیهٔ کرمان در سال ۱۳۲۸ق. از روز ورود وی بدان شهر، سیصد تومان و میزان حقوق دفتردار همراه او،

دسترسی عموم محققین و مردم به این اسناد را به عهده گیرد.

مرحوم رحمت‌الله شیبانی خود با دقت نظری ویژه این اسناد را تفکیک کرده و با مداد در حواشی برخی از آنها توضیحاتی روشنگر نگاشته است. بیشترین بخش اسناد اهدا شده، اسناد شخصی و اداری پدر وی، مرحوم محمدشفیع شیبانی معروف به اعتبارالملک (۱۲۳۷-۱۲۹۸ش) است که از مستوفیان دورهٔ قاجار بود و سالها «در نقاط مختلف ایران به شغل پیشکاری مالیهٔ ایالات خراسان، فارس، کرمان و بلوچستان» اشتغال داشت.

از جمله اسناد بسیار باارزشی که مرحوم شفیع شیبانی از خود به‌جا گذاشته دفتری مشتمل بر رونوشت احکام صادره از سوی والی خراسان در سال ۱۳۲۲ق. است موضوع این احکام انتصاب افراد به مشاغل نظیر حکومت نواحی و شهرها، تفنگدارباشی، تعیین مستمری و نیز توییح‌آموران حکومتی می‌باشد. [سند شماره ۱] کتابچه ثبت محاکمات شهر نهاوند مربوط به سال ۱۳۰۵ق. نیز در پنج صفحه جزو اسناد اهدایی است و بخشی از مندرجات آن چنین است:

«روز ۲۲ رجب سال ۱۳۰۵ق. ضعیفه‌ای عارض شد، چهار تومان از شنبه‌نام طلب داشت

شماره ۱۲۲۲ کتابخانه ملیت فر ۱۹ در ۱۹۰۰

کتاب حکم و ولایت

تاج الملک... حکم و ولایت... در ۱۹۰۰

تاج الملک... حکم و ولایت... در ۱۹۰۰

چون نظام بود که در حکم و ولایت... در ۱۹۰۰

حضرت امام... حکم و ولایت... در ۱۹۰۰

تاج الملک... حکم و ولایت... در ۱۹۰۰

حضرت امام... حکم و ولایت... در ۱۹۰۰